

TANRILARIN GÜNAHLARI: YUNAN MİTOLOJİSİNDE GÜÇ ARZUSU VE KISKANÇLIK

Elif Öykü Us
eoykuus@gmail.com
Başkent Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Eski mitlerdeki tanrılar, davranışları ve özellikleri bakımından insanları andırmaktadırlar. Yunan mitlerinin tanrıları ve tanrıçaları bu duruma çok güzel birer örnek oluştururlar. Hazza düşkün, yemeyi ve içmeyi seven bu ölümsüz varlıklar, genellikle insanların işlerine karışır ve dünya onların oluşturduğu düzene göre yönetilir. Krallar, tanrılar ve tanrıçalar için şölenler düzenler, onların gönüllerini hoş tutmaya çalışırlar. Hatta bazen tanrılar insan suretine bürünerek insanların arasına karışır, onlarla beraber yaşam sürerler. Bu nedenden dolayı mitolojilerin kendi dönemlerinin insanının bir portresini çizdiğini söyleyebiliriz; tanrıların insanları kendi suretlerine bakarak yarattıkları düşünülecek olursa, bu durum şaşırtıcı değildir.

Hazza olan bu düşkünlük, beraberinde diğer insani özellikleri de getirmektedir. Tıpkı yarattıkları canlılar gibi, tanrılar da hazza yönelip acıdan kaçarlar, tanrılar da sever, tanrılar da nefret eder, tanrılar da korkar, tanrılar da kışkılık duyar; üstelik tanrılar, ölümsüzlüklerine ve kudretlerine rağmen daha fazla güç istemeye de eğilimlidirler. Tanrıların taht kavgaları ve tahta çıkanların güçlerini kaybetme korkuları, ölümsüzlükleri nedeniyle daha da büyük bir etki yaratır; çünkü ölüm, düşmanları ölümlüler gibi yok etmeyecektir. Güçlerini kaybettikten sonra geri almanın tek yolu düşmanı hapsedmektir, ancak o düşmanın hapis kalacağı da meçhuldür. Tanrılar ve tanrılarla insanlar arası çatışmaların kışkılık, güç arzusu, kudretlerini kaybetme korkusu, çapkınlık ve bunların birleşimlerinden meydana geldiği söylenebilir. Bu insani özelliklerin tanrılar arasında korkunç çatışmalara neden olması, bize önemli bir ders vermektedir aslında.

İlk güç çatışması, evrenin tahtına oturan ilk tanrı ile ortaya çıkmıştır. Toprak Ana Gaia, kendisine eş olsun diye gökyüzünü yani Uranos'u yaratır ve ondan pek çok çocuğu olur. Ancak bir süre sonra Uranos tahtından indirilmekten korkar. Bu korku o kadar dehşet vericidir ki çocuklarını Gaia'nın karnına geri iter. Gaia bu yüzden müthiş bir acı çekmektedir ve bir süre sonra bu duruma dayanamaz. Yer'in derinliklerine iner ve çocuklarına seslenir; onlardan Uranos'u tahttan indirmek için yardım ister. Sadece Kronos, en güçlü ve cesur oğlu, ona yanıt verir ve yardım etmeyi kabul eder. Gaia Kronos'a kendi elleriyle bildiği bir tırpan verir ve Kronos, babasının yanına giderek o keskin silahın tek hamlesiyle Uranos'un erkeklik organını koparır. Uranos, acılar içinde yere düşer, artık gücünü kaybetmiştir. Kronos kardeşlerini Yer'in derinliklerinden çıkarır ve tahta oturarak Kâinatın Efendisi olur, kendisine eş olarak da kardeşi Rhea'ya alır. Bu huzurlu zamanlar, bir süre sonra Kronos'un da içini kaplayacak olan dehşet yüzünden fazla uzun sürmeyecektir.

Bir süre sonra Kronos, tıpkı kendisinin babasını tahttan indirmesi gibi, kendi çocuklarının onu tahttan indirmesinden korkmaya başlar. Mutlak gücünü kaybetmek istemez ve bu yüzden Rhea'nın doğurduğu bütün çocukları yutmaya başlar. Rhea, ilk başlarda bu duruma sesini çıkarmasa

bile bir süre sonra buna dayanamaz, çünkü çocuklarını birer birer kaybetmek ona büyük bir acı vermekte, onu hiddetlendirmektedir. Kronos ise bunu kâinata beraber hükmetmeleri için, güçlerini kaybetmemeleri için yaptığını söyleyerek onu rahatlatmaya çalışmaktadır; ancak Rhea, bir zamanlar sevdiği eşinden artık nefret etmektedir. Öfkeli anne, Gaia'ya danışır ve Gaia ona bir sonraki çocuğunu gizlemesini, yerine çocuğu boyutunda bir taşı kundaklayıp Kronos'a götürmesini öğütler. Rhea tüm nefretine rağmen Kronos'un yanına gider ve onunla birlikte olur. Bu birlikten doğan çocuğun adı Zeus koyar ve ardından onu su perilerinin yanına bırakıp, annesinin öğütlediği gibi bir taşı kundaklayarak Kronos'un yanına koşar. Zeus'un gürelemesini Kronos da duymuştur, ancak Rhea, elindeki taşıla onu kandırır ve Kronos taşı memnuniyetle yutar. Zeus gizlilik içerisinde büyütülür ve yetişkinliğe erdiğinde, annesi Rhea'nın öğütlediği üzere babasını tahttan indirmenin yollarını aramaya başlar. Bu yolu ona bir titanid olan Metis gösterir ve ona kardeşlerini Kronos'un midesinden çıkaracak bir iksir verir. Zeus, bu iksiri bir kadeh nektara koyduktan sonra Kronos'un yanına gider ve onu nektarı içmeye ikna eder. Kronos, nektarı içtiğinde Zeus'un kardeşleri olan Poseidon, Hades, Demeter, Hera ve Hestia'yı kuzar. Gücsüz kalan Kronos tahttan indirilir ve Zeus Olimpos tahtına geçer. Elbette bu durumda memnun kalmayanlar olur, sonuçta titanlar ve titanidlerin büyük bir kısmı hala Kronos'u desteklemektedir. Bu nedenle ortaya çıkan Titanlar Savaşında Olimpos tanrıları zor da olsa galip gelecektir.

Ancak tahttan indirilme korkusu, Uranos'un soyunda genetik gibi görünmektedir. Zeus, kendisine yardım eden Metis ile birlikte olur, ancak Uranos ona rüyasında görünür ve Metis'in çok güçlü bir çocuk doğuracağını, bu çocuğun onu tahtından düşüreceğini söyler. Kehanet niteliğindeki bu rüyadan korkan Zeus, Metis'in yanına gider, ancak Metis onun niyetini anlamıştır. Uzun süren bir kovalamacadan sonra Metis kaçmak için sinek kılığına bürünür, ancak Zeus bir kuşa dönüşerek onu yutar. Zeus kehaneti engellediği için memnundur, ancak bir süre sonra kafasında bir ağrı baş gösterir. Bu ağrı, alnında oluşan bir yumruyla giderek artar ve en sonunda Zeus Hephaistos'tan kafasındaki yumruyu yarmasını ister. Hephaistos bu isteğe itaat edip yumruyu yarıncı, açılan yarıktan zırhlı ve mızraklı bilgelik tanrıçası Athena fırlar.

Ellerinde tuttıkları gücü koruma ve Kainatın Efendisi olma arzusu, tahta çıkan tanrıların böyle güçten düşmesine, güç isteyen tanrıların ise küçük düşmesine neden olmuştur. Buna örnek olarak Poseidon, Hera ve Athena'nın Zeus'u tahttan indirmek için bir araya gelmesi örnek verilebilir. Denizlere hükmetmeye doymayan Poseidon'un amacı daha fazla güç elde etmekken Hera eşi Zeus'un devamlı başka kadınlarla birlikte olmasından kışkılık duymakta, Athena ise Zeus'un insanlığı iyi yönetmediğini düşünmektedir. Ancak çıkardıkları isyan işe yaramaz ve Zeus onları birer birer cezalandırır. Daha fazla güç ve insan kazanma

arzusu Poseidon'la Athena arasında da çatışma çıkmasına neden olur. Kendilerine tapınak kazanma yarışına giren ölümsüzlerin yaptıkları yarışmayı Athena kazanır ve bunun sonucunda Atina şehri doğar.

Kıskançlığın mitolojide en fazla çatışmaya yol açan unsur olduğu söylenebilir. Buna örnek olarak Hera'nın Zeus'la birlikte olan kadınlara yaptıklarından, Athena'nın kendisinden daha iyi olduğunu düşünen kadınlara verdiği cezalardan ve en sonunda da meşhur Truva Savaşı'ndan bahsedilebilir.

Zeus'un çapkınlıkları ve Hera'nın kıskançlığı birbirine çok bağlıdır. Zeus, Leto ile birlikte olup onu hamile bıraktığında Hera'nın öfkesi, Leto'nun doğum yapacak bir toprak parçası bulamamasına neden olur, yer ondan kaçır. Ancak gezen bir ada olduğu için Hera'nın öfkesinden kaçabilecek ufak bir toprak parçası ona yardım etmeyi kabul eder ve bu adada Apollon ile Artemis doğar.

Hera'nın Io'ya yaptıkları da oldukça meşhurdur. Bu mit, Zeus'un Hera'nın rahibelerinden biri olan Io'ya âşık olduğunu anlatır. Hera birlikteliklerini keşfetmesin diye Zeus Io'yu bir ineğe dönüştürür, ancak Hera bunu fark eder ve Zeus'tan ineği kendisine hediye etmesini ister. Zeus onun bu isteğini yerine getirdikten sonra Hera, Zeus ile birlikte olamasınlar diye ineğin başına yüz gözlü canavar Argos'u bekçi olarak koyar. Zeus ise Io'yu kurtarmak için oğlu Hermes'ten yardım alır, Hermes canavarı flütü ve masallarıyla uyutur. Hera, Io'nun kurtulduğunu öğrendiğinde onun başından ayrılmayan bir at sineğini üzerine salar ve Io'yu huzursuzca dünyada dolaşmaya mahkum eder. Mitler, zulüm dolu uzun bir yolculuğun ardından Io'nun en sonunda Mısır'a kaçtığını, Zeus'un ise onu orada insana dönüştürdüğünü anlatmaktadır.

Hera'nın bir başka kurbanı ise Semele'dir. Tanrılar, insanlar onların kudretlerine dayanamayarak yandıkları için gerçek suretleriyle ölümlülere görünememektedirler. Bu durum Semele ve Zeus'un gizli buluşmalarında devamlı dile gelir. Hera onların bu gizli ilişkisini öğrendiğinde ise yaşlı bir kadın kılığında girerek Semele'nin yanına gider ve onu Zeus'u gerçek suretinde görmesi konusunda kandırır. Semele'nin ısrarları sonucu Zeus tüm kudretiyle Semele'nin karşısına çıkar, ancak Semele buna dayanamaz ve yanmaya başlar. Zeus, ölen sevgilisinin karnındaki çocuğu kurtarır ve doğacak güce erişene kadar onu kasiğında taşır.

Hera, Zeus'un Alkmene ile birlikteliğinden olan oğulları Herakles ya da diğer adıyla Herkül'e yaptıklarıyla intikamını almıştır. Kuzeni Eurystheus'un onun yerine tahta çıkması için Herkül'ün doğumunu geciktirmiş, onu öldürmeleri için arkasından zehirli yılanlar yollamıştır. Hatta en sonunda onu delirterek eşini ve çocuğunu öldürmesine neden olmuştur. Herkül yaptığından pişmanlık duyarak kuzenine gider ve Eurystheus ona yapması için on iki tehlikeli iş verir, ancak bunun arkasında da Hera vardır. Hera, bu işlerin ölümcül tehlikesinin Herkül'ü öldürmesini ummaktadır aslında. Amazonları Herkül'e karşı kıskırtır ve hatta Herkül'ün savaştığı canavarların hemen hemen hepsi Hera'ya aittir.

Kıskançlığı nedeniyle verdiği cezalarla ünlü olan bir başka tanrıça da Athena'dır. Athena, ölümlülerin ölümsüzlerden üstün olduklarını düşünmelerine büyük bir öfke duymak-

tadır ve ölümlülere sert cezalar vermektedir. Bu cezalara maruz kalanlardan biri de Arachne'dir. Arachne, mitin popüler bir versiyonuna göre, bir çobanın kızıdır ve küçük yaşta beri işlemler yapmaktadır. Ancak yaptığı işlemler o kadar güzeldir ki farklı diyarlardan insanlar bu işlemele- re bakmak için onun yanına gelmektedir. Arachne, becerisinin Athena'nunkinden daha üstün olduğu ile böbürlendiğinde Athena yaşlı bir kadın kılığında girer ve Arachne'yi tanrıçadan af dilemesine dair uyarır. Ancak Arachne, sözlerini geri çekmez ve hatta Athena aksini düşünüyorsa, tanrıçanın kendisiyle yarışması gerektiğini söyler. Bu sözler üzerine Athena gerçek suretine bürünür ve işleme yarışa başlar. Athena tanrıların ölümlülere kendilerine eş gördükleri için cezalandırdıkları anları ve tanrıların kudretini gösteren bir işleme yaparken, Arachne'nin işlemesi tanrıların utanç verici anlarını resmetmektedir. Üstelik Arachne'nin işlemesi o kadar güzeldir ki Athena öfkelenir, işlemeyi kapar ve paramparça eder. Tanrıçanın hiddetinden korkan Arachne kendisini asar, ama Athena pişman olarak onun ölmesine izin vermez ve sonsuza kadar işleme yapsın diye onu bir örümceğe çevirir.

Bir başka mit ise Medusa ile ilgilidir. Medusa tüm mitlerinde güzel bir varlık olarak tasvir edilir, ancak Ovid'in şiirlerinde Medusa ölümlü ve güzelliği yüzünden erkeklerin peşinde koştuğu bir kadındır. Bu mitte Poseidon Medusa'ya tecavüz eder, ancak bunu Athena'nın tapınağında yaptığından dolayı Athena öfkelenir ve Medusa'nın saçlarını yılanla dönüştürür ve suratını ise o kadar korkunç hale getirir ki ona bakanlar anında taş döner. Daha sonrasında Medusa'nın kafası kesilir ve bunun sebeplerinden birisinin güzelliğini Athena ile karşılaştırması olduğu da söylenir.

İnsanların kendisinden daha iyi olabileceği düşüncesine dayanamayan ölümsüzlerden biri de Apollon'dur. Bir satir olan Marsyas, ışığın, sanatın ve tıbbın tanrısı olan Apollon'u bir müzik yarışmasına davet eder. Ancak Apollon bu yarışmada hile yapar; Marsyas'ın kendisinden daha iyi flüt çaldığını fark ettiğinde yarışmanın kurallarını değiştirir ve enstrümanları ters çevirerek çalmayı ister. Apollon lir çaldığından dolayı o bunu kolaylıkla yapar, ancak Marsyas flütünü tersten çalamaz, çünkü enstrüman buna uygun değildir. Yarışmayı bu şekilde kazanan Apollon, Marsyas'ı bir ağaca asarak derisini yüzer; ancak yer, gök, peri kızları, tüm varlıklar onun arkasından ağlar ve onların gözyaşları, Marsyas'ın kanıyla karışarak Marsyas Nehri'ni yani diğer adıyla Çine Çayı'nı oluşturur.

Ancak Yunan mitolojisinde kıskançlık ve güç çatışmasının en büyük örneği Truva Savaşı'dır. Bu savaşın çıkış nedeni ise nifak tanrıçası Eris'ten başkası değildir. Ölümlü ve ölümsüz herkesin davet edildiği Peleus ve Thetis'in düğününe, sorun çıkaracağı düşüncesiyle Eris davet edilmez. Bu duruma çok öfkelenen Eris ise Olimpos Tanrılarının oturduğu masaya üzerinde "En Güzele" yazan altın bir elma fırlatır. Bu altın elma Afrodite, Athena ve Hera'nın ortasına düşer. Üç tanrıça, bu elma nedeniyle kavgaya tutuşurlar. Düğündeki ölümsüzlerin hiçbirini bu kavgayı bitirmeye çalışmaz, çünkü birini savunurlarsa diğer ikisinin düşmanlığını kazanmaktan korkmaktadırlar. Zeus, elmayı üçünden birine verme kararını Truva prensi Paris'e bırakır. Paris'in gerçek kimliğinden haberi yoktur, çünkü kehanetler onun Truva'nın sonu olacağını söylemektedir ve bu nedenle uzaklarda bir çoban olarak yetiştirilmiştir. Üç tanrıça süslenerken Paris'in karşısına çıkarlar. Ancak Paris

elmayı kime vereceğine karar veremez ve bu yüzden üçü de genç adama vaatle bulunur. Athena ona zekâ, savaş becerisi ve en büyük savaşçıların yeteneklerini, Hera büyük bir politik güç ve bütün Asya'nın kontrolünü, Afrodit ise ona dünyanın en güzel kadını olan Spartalı Helen'in aşkını vereceğini söyler. Paris Afrodit'i seçer ve elma tanrıçanın eline dokunduğu anda dünyanın en güzel kadını olan Helen, Paris'e âşık olur. Bunun sonucu ise, Paris'in Helen'i kaçırmayı ve Akhalılarla Truvalılar arasında çıkan kanlı bir savaş olur. Güzellik yarışmasını kazanamayan iki hiddet dolu tanrıça ise savaş sırasında Truvalıları yok etmek için ellerinden geleni yaparlar.

Kıskançlık duygusu, sonsuza kadar yaşayacak ve ölümlülerden daha kudretli olan tanrıları ve tanrıçaları yollarından bu kadar saptırabiliyorsa, bu duygunun insanların davranışları üzerindeki etkilerine şaşırılmaması gerekir. Bu mitlerdeki davranışları incelemek oldukça önemlidir, çünkü her ne kadar bu tanrıları mitlerde insanları yaratsa

da insanların da bu tanrıları yarattığı açıktır. Dolayısıyla her iki taraf da birbirlerinden parçalar içermektedir. Bu nedenle mitolojinin o dönemin insanının psikolojisini ve davranışlarını anlamamızda önemli bir kaynak olduğu söylenebilir. Hikâyeler, içlerinde anlatıldıkları toplumun izlerini ve derslerini taşımaktadırlar. Günümüz insanını anlamamızın bir yolu da bu insanın şimdiki düşüncesinin nasıl evrildiğini keşfetmektir. Geçmişten günümüze kadar gelen bu mitler, bize bu konuda rehberlik edecektir.

Kaynaklar

Estin, C. ve Laporte, H. (2002). *Yunan ve Roma mitolojisi* (15. baskı). (M. Eran, Çev.). Ankara: TÜBİTAK Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1987).

Hamilton, E. (1942). *Mythology*. New York: Back Bay Books.

Öztürk, Ö. (2016). *Dünya mitolojisi*. Ankara: Nika Yayınevi.